

TÜRKİYE'NİN TÜRK DÜNYASINDAKİ EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİ

Prof. Dr. Turan YAZGAN*

ÖZET

Yazar, Türkiye'nin Türk Dünyasındaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin Batı sömürgecilik eğitiminden çok farklı olduğunu belirtmekte ve çalışmasını iki bölümde sunmaktadır.

Birinci bölümde Türk Dünyasındaki eğitim ve öğretim faaliyetlerine genel bir bakış vardır. Bu bölümde Türk Dünyasında eğitim yapan kuruluşların yapıları ve istatistiki verileri ortaya konmaktadır. Eğitim ve öğretim alanında Devletin kuruluşlarının özel kuruluşlardan oldukça önde olduğu görülmektedir. Yine bu bölümde yazar Türk Dünyasındaki eğitim modelimizi de analiz etmekte; seviyeleri itibariyle eğitim kurumlarımızın istatistiki bilgilerini vermektedir. Bunun yanında Türk Dünyasındaki eğitim meselelerimizi bilimsel bir tetkike tâbi tutmakta, eğitim dilindeki çeşitliliğin getireceği sorunları önceden haber vermektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın bölgede kurduğu okulların amaç ve hedeflerini, fiziksel yapılarını ve belli başlı özelliklerini ihtiva etmektedir. Ayrıca bu bölümde vakfın eğitim kurumlarının Türkçe eğitim yaptığına işaret edilmekte; Türkiye'deki eğitim-öğretim programları ile paralellik taşıdığı belirtilmektedir.

Çalışmanın son bölümünde maliyet hesapları incelenmekte ve Devletin yaptığı eğitimin oldukça pahalı olduğu tablolarla gösterilmektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin yurt dışı eğitim harcamalarının sağlam esaslara dayanmadığı, harcanan paraların verimliliğinin düşük olduğu görülmektedir. Türkiye yurtdışı eğitim politikasını yeniden tespit etmelidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretim, Türk Dünyası, Eğitim Maliyeti, Eğitim Modeli, Eğitim Programı, Eğitimde Verimlilik

---

* İstanbul Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi

ABSTRACT

The writer, explains that Turkey's Educational Activity in Turkish World is very different from West Colony Education and he presents his study in two chapters.

In the first chapter, educational activities and educational associations in the Turkish World are discussed in general terms. This chapter also contains statistical documents. It is seen that governmental associations are much better than the special ones. The writer analyses our educational model in the Turkish world. He points out that using varies languages in education brings different kinds of problems.

Second chapter contains the aims, physical structures and main properties of the schools set up by the Turkish World Research Foundation. In addition to that the writer explains that associations set up by the Turkish World Research Foundation applies Turkish language in the educational process. Educational programme is paralel to the Turkey's educational programme. In the third chapter cost accounts are investigated. Due the investigation it is stated that governmental bodies serve educational services more expensively than the private ones.

Briefly, it may be stated that educational resources and expenditures are not used in a productive way. So Turkey must rebuild her educational policy.

Key Words: Education, Training, Turkish World, Educational Cost, Educational Model, Educational Programme, Productivity in Education.

GİRİŞ

Bir devletin veya vatandaşı olan gerçek ve tüzel kişilerinin, kendi sınırları dışında eğitim faaliyetlerine girişmesi, belli maksatlarla başvuru ve tarihi geçmiş olan bir husustur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün doruğa ulaştığı dönemde, kontrol edemediği bölgelerde başlayan batı sömürgeciliği beraberinde bu tarz eğitimi de başlatmıştır¹. Bu eğitimin başlangıçtaki bariz vasfı "misyonerlik" kavramı içinde yer alan Hıristiyanlaştırma, dil değiştirtme ve kültür ihracı gayeleri güdüyordu ve netice itibarıyla siyasi ve iktisadi sömürgeciliğin kökleşmesi ve yerleşmesine yol açıyordu. Osmanlı devletinin zayıflamasından ve kendisine siyasi yollarla çeşitli iktisadi ve sosyal dayatmaların kolaylıkla başarılabilir hale gelmesinden sonra,

¹ Muhibbiddin Al Khatib, İslam Aleminde Misyonerlik Faaliyetleri, Terc. Yusuf Uralgiray, Ankara 1977, s. 18' le başlayan Misyonerlik Tarihi adlı bölüm

özellikle A.B.D.'nin kendi topraklarımızda pek çok okul açtığını görüyoruz². Bu okullaşmada uzun vadeli olarak aynı gayenin güdüldüğünü ve bu sayede pek çok yerde olduğu gibi Türkiye'de de belirli ölçüde başarılan elde edildiğini söyleyebiliriz. Tartışmaya açık olarak bu okullara misyonerlik okulları, ajan okulları adları takılırken kendi kültürlerinden koparılmış köle aydınlar yetiştirdikleri, bizim içimizde de böyle "batının yeniçeri ordusu", denilebilecek bir aydınlar grubunun oluşturulduğu iddia edilmektedir.³ Bunun yanında bu okulların örnek teşkil ederek Türk eğitim sisteminin yenilenmesine, çağa uygun hale gelmesine yol açtığı iddiası da mevcuttur⁴.

Bizim Türk dünyasında açtığımız okulların dışarıda yapılan değerlendirmelerinde de şüphesiz benzeri iddialar ortaya atılabilmektedir. Ancak Türklerle sınırlı kalmak şartıyla bizim Türk dünyasındaki eğitimin, batının sömürgecilik eğitiminden elbette farkı vardır.

1- Türk dünyasında halkın dili Türkçe'dir. Türkçe'nin, bazı Türk bölgelerinde XVI. asır ortasından, bazı bölgelerinde özellikle XIX. asırdan itibaren kaybedilen istikdâle bağlı olarak, birbirinden suni şekilde uzaklaştırılan lehçe ve şiveler teşekkül etmiş ve siyasi maksatlarla ayrı milliyetlere bağlı ayrı diller oluşturulmaya çalışılmış olsa bile, Yakutistan'dan Makedonya'ya kadar 250 milyonluk Türk halklarının diline Türkçe demeyen yoktur.⁵ Böyle olunca bizim eğitimimize sömürgeleştirme eğitimi denemez.

2- Türk halklarının çok küçük istisnalar dışında⁶ hepsi zaten Müslüman'dır. Bu sebeple bizim eğitimimize, Müslümanlaştırma- misyonerlik, eğitimi de denemez.

3- Siyasi ve iktisadi gayelerin gerçekleşmesinin vasıtası olarak değerlendirilmeleri de pek mümkün değildir. Çünkü bu bakımlardan bariz bir üstünlüğe sahip değiliz.

² Hester Donaldson Jenkins, Armenia and the Armenians; The National Geographic Magazine, October 1915, s. 330. Özellikle sayfa 344 de Amerikan kolejlerinde yetiştirilen Ermeni kızların resimleri yer almaktadır.

³ Cemil Meriç, Bu Ülke; İletişim Yayınları, İstanbul, 1993. Bu kitabın bir çok yerinde Türk aydını ile ilgili değer hükümleri yer almaktadır. S.95 de "Türk aydını, Kitab-ı Mukaddes'in serseri yahudisi" denilmektedir.

⁴ Yard. Doç. Dr. Halit Ertuğrul, Azınlık ve Yabancı Okullarının Osmanlı Eğitimine Katkıları, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Ekim 2001, sh.59-62.

⁵ Doç.Dr. Yusuf Dönmez, Türk Dünyasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, sh. 11-16, İstanbul 1973, İstanbul Üniversitesi Edebiyatı Fakültesi Yayınları n.1878.

⁶ Prof. Dr. Nadir Devlet, Dış Türklere Büyük Nüfus Artışı, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Haziran 1980. S. 6 sh.41-46.

Eğitim genel olarak kamu hizmeti olmakla birlikte üretimi kimin yaptığına bakmaksızın bu mahiyetinin devam etmesi gereken bir hizmettir. Bu bakımdan bu sahadaki incelemelerde önce bu hizmeti kimin yaptığına bakılır⁷. İkinci olarak eğitimin modeli veya seviyesi ele alınır. Bu bakımdan ana okullarıyla doktora eğitimi arasındaki bölünüşe bakmak gerekir. Bu bakış açısı beraberinde genel eğitimle mesleki ve teknik eğitimi de ayırmamızı icap ettirir. Şüphesiz seviyesi ve dalı ne olursa olsun, bu eğitimin yaygın-örgün eğitim olarak da ele alınması esastır. Üçüncü olarak eğitimin gayesi ve metodu önem taşır⁸.

Bu genel bakıştan sonra, özel olarak, en teferruatlı şekilde bildiğimiz Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın Türk Dünyasındaki eğitim hizmetleri tanıtılmaya ve değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Bu genel ve özel bakıştan sonra günümüzde artık ders konusu haline gelmiş bulunan eğitim ekonomisi açısından da değerlendirme yapmak mecburiyeti vardır. Biz bu dördüncü hususa eğitimin maliyeti açısından, bilindiği kadarıyla, değineceğiz.

A- GENEL OLARAK

İ- TÜRK DÜNYASINDA EĞİTİM YAPAN KURULUŞLAR

Türk dünyasında eğitim yapan kuruluşları önce ikiye ayırabiliriz:

1- Devlet kuruluşları⁹

- a) Milli Eğitim Bakanlığı
- b) Yüksek Öğretim Kurumu
- c) Türk İktisadi Kalkınma Ajansı (TİKA)
- ç) Üniversiteler ve Üniversite kuruluşu olarak TÖMER

⁷ Prof. Dr. Turan Yazgan, İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik, İstanbul 1992, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.271

⁸ Prof. Dr. Amiran Kurtkan, Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Temelleri, İstanbul 1982 sh. 64

⁹ M.E.B 1999-2000 Öğretim Yılı sonu Türk Cumhuriyetlerinde açılan öğretim kurumları öğrenci ve öğretmen sayıları-MEB Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müd.

2- Özel Kuruluşlar

- a) Vakıflar- Dernekler
- b) Ticari Şirketler

Bu tasniflerden çıkarılabilecek birinci netice devletin bu işte önemli bir rol oynamakta olduğu ve bunları koordine etmenin imkânsız olduğudur. Çünkü Milli Eğitim Bakanlığının Yurtdışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü'nün yanında bir de Yüksek öğretim Genel Müdürlüğü vardır. Bunların bir devlet bakanlığına bağlı TİKA ya ve Üniversitelere karışması mümkün değildir. Y.Ö.K de başlı başına bir otoritedir.

Özel kuruluşlar, Vakıf dernek ve şirket statüsü altında okullar açmışlardır. Vakıfların ve derneklerin belli başlıları şunlardır:

- 1- Türkiye Diyanet Vakfı
- 2- Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
- 3- Ufuk Eğitim Vakfı
- 4- Türkiye Sağlık ve Tedavi Vakfı
- 5- Endonezya Yenbu Vakfı
- 6- Türkiye Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı
- 7- İslam ve Milli Kültüre Hizmet Vakfı
- 8- Dostluk Yolu Derneği
- 9- Balkanlar Eğitim ve Kültür Vakfı
- 10- Tolerans Vakfı

Bunlardan ilk ikisi dışındakiler çok yaygın olmadıkları gibi Türk coğrafyası ile de hizmetlerini sınırlamamışlardır.

Ticaret unvanı altında eğitim yapan kuruluşlar ise 1997 Mart ayı itibariyle Çağ Öğretim A.Ş., Tolerans A.Ş., Silm A.Ş., Başkent Eğitim Şirketi, Bahar Co. Tayvan, Yumina Sa, Serhat A.Ş., Ertuğrul Gazi Eğitim Şirketi, Fetih A.Ş., Fezalar Eğitim Şirketi, Gülistan A.Ş., Uluslararası Ümit Şirketi, Samanyolu A.Ş., Özel Bung A.Ş., Asır Dış Ticaret, Toros Eğitim Şirketi, Çağlar Eğitim Malzemeleri Ltd. Şti, Sebat A.Ş., Milkyutay Dil Enstitüsü, Hafta Sonu Özel Türk Okullarıdır.

Bu kuruluşların birinci özelliği, statüleri icabı kâr gayesi gütmesi gereken ticari kuruluşlar olması, ikinci özellikleri ise tıpkı bazı vakıflar gibi eğitim

- hizmetlerinin Türk cumhuriyetleri ile Türk ve Akarba toplulukları coğrafyasıyla sınırlı olmaksızın yayılmış olmasıdır. Mesela Endonezya, Fas, Güney Afrika, Macaristan gibi Türk nüfusunun hemen hiç bulunmadığı ülkelerde de faaliyet göstermeleridir.¹⁰

Aşağıda görüldüğü gibi Türk dünyasında devlet doğrudan doğruya eğitim faaliyetleri yürütmektedir.

TABLO: DEVLETİMİZİN TÜRK DÜNYASINDAKİ EĞİTİM KURUMLARI

Ülkeler	Okul – kurs sayısı	Öğrenci sayısı
Azerbaycan	2	840
Kazakistan	2*	246
Kırgızistan	4*	237
Özbekistan	1	98
Türkmenistan	4	1376
Tacikistan	1	85
Moldova	1	50
TOPLAM	15	3432

Kaynak: M.E.B 1999-2000 Öğretim Yılı sonu Türk Cumhuriyetlerinde açılan öğretim kurumları öğrenci ve öğretmen sayıları-MEB Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müd.

* Devlet Üniversiteleri dahil değildir.

Devlet 8 lisesi, 7 kurs Merkezinde toplam 3432 öğrenciye eğitim vermektedir. Bunlara Yesevi ve Manas Üniversitelerini eklediğimiz zaman bu sayı bütün vakıf ve ticari kuruluşların eğitim verdiği öğrenci sayısını aşmaktadır. Zira yalnız Yesevi Üniversitesinde 10.088 öğrenci eğitim almaktadır. Dışarıdan eğitim alan 3456 öğrenci de buna eklenirse toplam 13544 öğrenciye ulaşmaktadır. Manas Üniversitesi'nin öğrenci sayısı da buna dahil edilirse devletin ağırlığı ortaya çıkar.

Aşağıdaki tabloda, vakıflarla ticari şirketlerin kurduğu eğitim kurumlarının adedi ve öğrenci sayıları yer almaktadır. Burada da görüldüğü gibi, esas pay, ticari kurumlarındır. 136 okul ve kurs merkezinin 107'si Türkiye özel sermayesi ile kurulmuş ticari şirketlere aittir. Vakıfların ve bir derneğin payı toplam öğrencilerin beşte biri kadar gözükmektedir. Bunlar içinde de esas kuruluşlar Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı ile Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

¹⁰ Yurt Dışında Açılan Özel Öğretim kurumları Temsilcileri II. Toplantısı,MEB Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara 1997, 229-247 arasındaki tabloda yer alan vakıf, dernek ve ticari kuruluş isimleridir.

TABLO : TÜRK DÜNYASINDA DEVLETİN DIŞINDAKİ EĞİTİM KURUMLARI

Ülke	Toplam		Vakıf ve Dernekler		Ticari Kuruluşlar	
	Okul-kurs	Öğr.sayısı	Okul-kurs	Öğr. sayısı	Okul -kurs	Öğr.sayısı
Azerbaycan	19	4007	8	1483	11	2524
Kazakistan	33	6353	5	746	28	5607
Kırgızistan	13	2469	2	376	11	2093
Özbekistan	18	3334	-	-	8	3334
Türkmenistan	17	3426	2	131	15	3295
Tacikistan	5	694	-	-	5	694
Moldova	2	225	-	-	2	225
Rusya Fed.	31	4565	12	1459	19	3106
Toplam	136	25073	29	4195	99	20878

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü; yurt dışında Açılan Özel Öğretim Kurumları Temsilcileri İkinci Toplantısı. Ankara 1997 s. 247

II. TÜRK DÜNYASINDA EĞİTİMİN MODELİ

Eğitimin modeli deyince, eğitimin neylerini ve her neyin kendi içindeki çeşitli seviyelerini ve bunların teşkilatlanış biçimini anlıyoruz¹¹.

Türk dünyasında yürütülen eğitimi, öncelikle örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayırmak gerekmektedir. Yaygın eğitim olarak, Milli Eğitim Bakanlığımızın Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezlerini, TİKA'nın gönderdiği öğretmenlerin açtığı Türkçe kurslarını, TOMER'in açtığı Türkçe kurslarını ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın Türk Dünyası Kültür Merkezleri'nde açtığı Türkçe kursları ile Türk Sazı ve Türk Folklorü öğretimini sayabiliriz. Ayrıca Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın merkezlerinin dışında liselerinde, fakültelerinde ve Türk Dili bölümlerinde açtığı Türkçe kursları ve müzik ve folklor kurslarını da eklemek gerekir. Ticari kuruluşlarımızın da, bazı yerlerde dil kursları, bilgisayar kursları açtığı görülmektedir. Mesela Başkent Eğitim Şirketi'nin Türkmenistan'da İngilizce-Türkçe, Bilgisayar Kurs Merkezi bunlara bir örnektir. Ticari kuruluşların Türkçe kursları, bilhassa Türk coğrafyası dışında yer almaktadır. 1997 rakamları içinde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın açtığı kurslar hariç tutulursa, kalan bütün kuruluşların kurs merkezleri sayısı 6'yı geçmemektedir. Devletin ise, 7 kurs merkezi mevcuttur. Eğitimin kademeleri olarak ele alındığında esas ağırlığın liselerde olduğu görülmektedir. 1997 itibariyle bütün dünyada mevcut Türkiye'nin devlet, vakıf, dernek ve ticari kuruluşlar olarak açtığı okulların dökümü şöyledir:

¹¹ Prof. Dr. Amiran Kurtkan Bilgiseven, İktisat Sosyolojisi Açısından Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Esasları İstanbul.1982, s.64

TABLO: TÜRK DÜNYASINDA SEVİYELERİ İTİBARIYLA EĞİTİM KURULUŞLARIMIZ

	Devletdışı	Devlet
Üniversite-Yüksekokul	15	2
İlköğretim Okulları	3	1
Kurslar*	6	7
Liseler	157	7
TOPLAM	181	17

Kaynak: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü; yurt Dışında Açılan Özel Öğretim Kurumları Temsilcileri İkinci Toplantısı. Ankara 1997 s. 247

* Bu rakamlar içinde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfının kursları yer almamaktadır. Bu vakfın Kazan, Çallı, Kentav, Kızılorda Celalabad, Kosova, Gostivar ve Komratta, Türk Dünyası Kültür Merkezi vardır ve hepsinde Türk dili kursları, Türk sazı kursları verilmektedir.

Devletimizin Kazakistan'da Yesevi, Kırgızistan'da Manas adıyla açtığı iki üniversitesi vardır. Azerbaycan, Türkmenistan ve Kırgızistan'da ticari kuruluşların özel üniversiteleri faaliyet göstermektedir. Geriye kalan yüksek öğretimi Türkiye Diyanet Vakfı'nın üniversiteler bünyesinde kurduğu ilahiyat fakülteleri ile Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın aynı şekilde kurduğu Türk Dünyası İşletme Fakülteleri, Uluslararası İlişkiler ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri teşkil etmektedir.

Örgün ve yaygın eğitimde yer alan öğrencilerin büyük çoğunluğu örgün eğitimde, bunların da devlet hariç tutulursa büyük çoğunluğu liselerde eğitim görmektedir.

Gerek liselerde, gerek yüksek öğretimde öğrencilerin çok büyük çoğunluğu mesleki ve teknik eğitimin dışında yer almaktadır. Yesevi ve Manas bünyesindeki teknik ve mesleki yüksek öğretim ise, Türkiyeli öğretim üyelerine pek yer vermediğinden, bunları Türkiye'nin eğitimi olarak saymak çok zordur. Bu üniversiteler de, bilindiği gibi dersler Kazak veya Kırgız Türkçesi, Rusça ve Türkiye Türkçesi ile yapılmaktadır. Bu, öğretim üyesinin dili ne ise, dersin eğitim dilinin bu olduğu manâsına gelmektedir. Öğrencilerin her üç dili bilmesi şartıyla bu eğitimden başarı beklenebilir. Tabii bu arada bir de yabancı dil olarak mesela İngilizce öğrenmek mecburiyetleri vardır. Bu durumda, eğitimin dil karışıklığının doğuracağı mahsurlar düşünölmeye değer. Türkiye'de yapılan İngilizce eğitimin ortaya çıkardığı mahsurları bu tarz eğitim kat kat aşacaktır. Aşağıdaki tabloda Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin öğretim üyelerinin ölkelerine göre terkibi görölmektedir.

TABLO: AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ'NDE GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ ÜLKE VE ÜNVANLARINA GÖRE DAĞILIMI (16 Ocak 2002 Tarihi İtibariyle)

Ülke	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Okutman	Toplam
Kazakistan	97	220	666	983
Türkiye	9	12	33	43
Özbekistan	4	5	2	11
Diğer	1	1	2	4
TOPLAM	111	239	700	1041

Kaynak: Ahmet Yesevi Üniversitesi İnternet Sitesi

Yesevi Üniversitesi İnternet Sitesindeki rakamlar aynen alınmıştır. Verilen bu karakmalara göre toplam 54 olması gerekirken 43 olarak verilmiştir. Bizim elde ettiğimiz rakamlara göre, Yesevi Üniversitesi'nde 3'ü Tarih, 1'i İslam Tarihi, 1'i Türk Dili Edebiyatı, 1'i Muhasebe-Pazarlama-Ekonomi, 1'i Hukuk ve 1' i İlahiyatçı olmak üzere toplam **8 Profesör**, 1'i İletişim, 1'i İlahiyat olmak üzere **2 doçent**, 5'i İşletme, 1'i Psikoloji, 2'si Uluslar arası İlişkiler, 2'si Türk Dili ve Edebiyatı olmak üzere **11 Yardımcı Doçent**, 17'si Türk Dili 13' diğer branşlarda olmak üzere toplam **30 Okutman** görev yapmaktadır.

Toplam olarak Türkiye'den görevlendirilen 54 elemanın ancak 8'i profesör, 2'si doçent ve 11'i yardımcı doçenttir. Bunların toplam profesör ve doçentler içindeki payı sadece % 6'dır. Üniversitenin bütün öğretim görevlileri içinde Türkiye'den gidenlerin payı sadece % 5'dir. Bu gerçek karşısında Türkiye'nin bu üniversiteye hakim olması mümkün değildir. İlmi bakımdan hakimiyet ise, yukardaki tablonun bütününden anlaşılacağı gibi, hiç mümkün değildir.

III. EĞİTİMİN GAYESİ

Türkiye'nin kendi ülkesinin dışında eğitim faaliyetine girişmesinin, eğitimin normal ve vazgeçilmez gayelerinin dışında başka gayeleri de vardır. Bunların içinde kültür emperyalizmi olamayacağına göre şu üç hususun öne çıkması gerekir:

- 1) Her dilin olduğu gibi Türkçe'nin de tek bir yazı dilinde birleşmesini sağlamak,
- 2) Kardeşlerimizin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında ve insan gücü açıklarının kapanmasında yardımcı olmak,
- 3) Prestij kazanmak.

Birinci gaye esas alındığı takdirde, eğitimin mutlaka Türkiye Türkçesi ile yapılması gerekir. Halbuki, ticari kuruluşların ve devletin liselerinin eğitim dili ne yazık ki İngilizce'dir. Türkiye Diyanet Vakfı ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı dışındaki Vakıf ve derneklerin yaptığı eğitimin de dili çoğunlukla

İngilizce'dir. Yüksek öğretimde ise, devletin eğitim dili, daha önce de belirttiğimiz gibi münhasıran Türkçe değildir. Ticari kuruluşlar ise maalesef çoğunlukla yüksek öğretimde de İngilizce'yi eğitim dili olarak seçmiş bulunmaktadır.

Türk cumhuriyetlerinin ve Türk topluluklarının eğitim alt yapıları, birçok bakımdan Türkiye'den üstündür. Öğretim üyesi yeterliliği bakımından da Türkiye'den üstün durumdadırlar. Hatta bazı alanlarda sayı bakımından yeterliliğin yanında kalite bakımından da Türkiye'ye nazaran çok üstündürler. Matematik, Fizik, Kimya gibi dallar buna misal teşkil eder. Diğer taraftan Türkiye'nin kendisinden en çok talep edilecek dallarda yeterli öğretim üyesi yoktur. Türk dili ve edebiyatı bu bakımdan gerçekten acıklı bir misaldir. Hem üniversitelerde hem liselerde bu dalda yeterli öğretim elemanımız yoktur.

Bu ülkelerin insan gücü açıklarını kapama açısından meseleye baktığımız zaman, şu durumu tespit edebiliriz: Bu ülkeler sosyalist sistemden pazar ekonomisine geçiş yapmaktadırlar. Bu açıdan pazar ekonomisinin gerektirdiği "müteşebbis" insan tipine ihtiyaçları vardır. Devlet bürokrasisi yerine, özel sektör bürokratına ihtiyaçları vardır. Bu bakımdan işletmecilik sahasında insan gücü açıklarının olduğu, kabul edilebilir. Fakat bu sahada Türkiye'nin kendi üniversitelerinde yeterli elemanlarının olmadığı bir gerçektir. O halde bu ülkelerdeki insan gücü açıklarını karşılayacak eğitimi kendi elemanlarımızla yapmak imkânına büyük ölçüde sahip değiliz demektir. Pazar ekonomisine geçişlerini kolaylaştıracak eğitim de yapamayız. Nitekim koca Ahmet Yesevî Üniversitesi'nde 9 profesör ve 2 doçentin içinde bir tek işletmeci, bir tek Türk dili edebiyatçısı vardır. Manas Üniversitesi'nde de bu fakültelerin her birinde ancak bir-iki Türkiyeli Öğretim üyesi görev alabilmektedir. Türkiye'de yeni kurulan üniversitelerimizde mezkûr fakültelerin hali bundan daha fazla iyi değildir.

Prestij kazanmaya gelince, bunu sağlamanın birinci şartı, öğretim üyeleri çoğunluğunun Türkiyeli akademisyenlerden oluşmasıdır. Bundan evvelki bölümde gördüğümüz gibi devletimiz en çok para harcadığı üniversite olan Yesevi Üniversitesi'nde bu şartın yerine getirilmesi 2002 yılında da mümkün olamamıştır. Devletin açtığı liselerde ise, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğretmenler çoğunlukta olduğu halde eğitimin dili İngilizce olduğu için, bunun bize ne derece prestij kazandırabileceği tartışılabilir. Çünkü, bu liselerin bulunduğu ülkeler, daha önce eğitim dili olarak Rusça'yı kullanmışlardır. Şimdi de Rusça yerine İngilizce'ye yönlendirilmektedirler. Üstelik bu kendi devletleri

tarafından değil, Amerika ve İngiltere tarafından değil, Türkiye tarafından yapılmaktadır.

Buna imkan olmadığına göre, bina, makine-teçhizat bakımından üstünlük sağlamamız gerekmektedir. Gerçekten de devletimiz bunu hakkıyla yapmakta ve maliyet tahlillerinde ele alacağımız gibi bu eğitime nispeten para harcamaktadır. Türkiye'nin devletçe kurduğu üniversiteler ve liseler mükemmel binalara, mükemmel makine ve teçhizata sahiptirler. Bu yönüyle prestij sağladıklarına şüphe yoktur. Aynı durum yeni kurulan bütün üniversitemiz için söz konusudur.

Devletin liseleri dışındaki eğitimde idari bakımdan da maalesef kontrol Türkiye'nin elinde değildir. Harcamaların çoğu Türkiye tarafından yapıldığı halde yönetimde ipin uçları mahalli yöneticilerdedir. Rektörleri onlar tayin etmektedir. Öğretim üyesi çoğunluğu ve bürokrasideki elemanların çoğunluğu mahallinden termin edilmiş olduğu için, Türkiye'de asla mümkün olmayan tatbikat oralarda, alışlageldiği gibi, neredeyse aynen devam etmektedir. Başka bir ifade ile yaygın olan rüşvet ve disiplinsizlik vakıasının değiştiğini söyleyemiyoruz.

İdareyi tam olarak kendi üstüne almış olan Vakıf ve ticari kuruluşların yüksek öğretiminde bu problem yoktur. Nitekim liselerde kontrol tamamen Türkiye'ye aitse bunlar ister devletin, ister vakıf veya ticari kuruluşların olsun, rüşvete kolay kolay yer vermeyen disiplinli bir eğitim sürdürebilmektedirler.

B. TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI'NIN TÜRK DÜNYASINDA YAPTIĞI EĞİTİM

I-TARİHÇE

Türk Dünya Araştırmaları Vakfı 1980 Temmuz'undan itibaren Bakanlar kurulumuzdan vergi muafiyeti olarak çalışmaya başlamıştır. Türk dünyası ile ilgili bir özel kuruluş olarak "ilk" olma özelliğini taşımaktadır. Türk dünyası ile ilk eğitim anlaşmalarını yapan, Türk dünyasına özel uçaklarla doğrudan ve toplu olarak ilk uçuş ve ziyaretleri gerçekleştiren, ilk eğitim kurumlarını kurup faaliyete geçiren, ilk kurultayları toplayan, konferans ve seminerleri açan, şölenleri düzenleyen, ilim ve san'at adamlarını davet eden de bu Vakıftır.

Vakfın gayesi Türk dünyası ile ilgili olanak zaman ve mekan bakımından sınır çizmeksizin her çeşit araştırmaları yapmak, bu sahada süreli ve süresiz yayınlar yapmak, dil birliğinin sağlanması için her çeşit gayretin yanında eğitim

kurumları kurmak, sosyal ve kültürel faaliyetler icra etmektir. Bu güne kadar bu konuda yaptıklarımı ele almak , konunun dışına çıkmak demektir.

Yurt dışında yaptığı eğitime önce Azerbaycan ve Kazakistan'dan başlamıştır. Azerbaycan bakanlar kurulu ile 6.11.1990 tarihinde bir eğitim anlaşması yapmış ve 1991 de başlayan ders yılında bugün fakülte haline gelmiş bulunan İşletme Enstitüsünü kurmuştur. Bu enstitünün açılışı henüz işbaşında bulunan Sovyetler Birliğinin en yetkilisi olan Gorbaçov tarafından, Moskova televizyonunda, Sovyetler ittifakında yapılmış en hayırlı iş olarak ilan edilmiş ve Vakfımızın adı da zikredilmiştir. Bununla ifade etmek istediğimiz husus, pazar ekonomisine geçmeye mecbur kalmış Sosyalist Sovyetler Birliği'nin insan gücü içinde en önemli açığın "müteşebbis" insan tipi olduğunun Vakfımızca tespit edilmiş olmasıdır. Gerçekten bu enstitü, yüzlerce üniversite bitirmiş genci, pazar ekonomisi ve sevk ve idaresi ile ilgili bilgilerle teçhiz ederek, resmî ve özel kuruluşları harekete geçirmiştir. Bu ihtiyaç sonra Sovyetlerden ayrılan bütün Türk cumhuriyetleri için geçerli olduğundan Türkiye'de de Türkiye Türkçesi ile birlikte bu çeşit kursları gerçekleştirmiş ve yalnız Türk cumhuriyetlerinden değil muhtar Türk cumhuriyetlerinden de yüksek seviyeli idarecileri Türkiye'ye getirmiştir. Bir yandan da çok yüksek olan Türkçe öğrenme talebini karşılamak için, Yakutistan'dan itibaren bütün Türk topluluklarından Türk asıllı Rusça veya anadil öğretmenlerini 60'ar kişilik partiler halinde getirterek 2 aylık "Türk'e Türkçe öğretme" metoduyla kesif kurslardan geçirmiş ve ellerine Türkçe öğretmenliği yapabilir belgesi vererek ülkelerine göndermiştir.

Gayesine hizmetin, Türkçe'nin yaygın ve tek yazı dili olmasından geçeceğini düşünerek, alfabe konusunda da ilk çalışmalarını yapmış ve her dilin dünyada tek alfabesinin olduğundan hareketle bir milyon alfabe bastırıp fiili durum yaratmak amacıyla her Türk topluluğuna göndermiştir. Ne yazık ki bu çalışmalar anlaşılammış ve alfabemizin siyasi bir mesele olduğu düşünülmezsizin ilmi kongrelerde Rus ve İran'a uygun fikirler üstün gelmiş ve 29+5 harf kabul edilerek zorla yaratılan 30 çeşit Türkçe krili yerine herhalde en az bu kadar çeşit Türkçe latin alfabesi seçme yolu açılmıştır.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Türkistan şehrini küçük bularak burada lise açmamış, 30 km uzağındaki Kentav'da Yesevî lisesini açmıştır. Bu lisenin adı, sonradan, devletimizin kurduğu Üniversitenin adından farklılaştırmak için, Türk Dünyası Kentav Atatürk Lisesi olarak değiştirilmiştir.

Vakıf, mâlî gücünü dikkate alarak sınırlı sayıda lise, İşletme fakülteleri, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri ve Türk Dünyası Kültür Merkezleri açmış ve 1993'den itibaren bunları sadece dikey gelişmeye tâbî tutmuştur. Bu konuda da yeterli başarıyı elde ettiği için yüksek öğretim kurumlarımıza Y.Ö.K. muadelet vermiş ve ücretli izinli olarak Türkiye üniversitelerinden öğretim üyesi görevlendirmek mümkün olmuştur.

Bu gün de Vakıf sadece dikey gelişme ile meşguldür. Yeni okul ve merkezlerin açılması için Vakıf üzerinde gerçekten çok şiddetli baskı devam etmekte olduğu halde hiçbir yeni kurum açılmamıştır.

II- TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFININ EĞİTİM KURUMLARI

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfının eğitim kurumlarını üçe ayırmak mümkündür:

- 1- Türk Dünyası Kültür Merkezleri,
- 2- Türk Dünyası Liseleri,
- 3- Türk Dünyası Yüksek öğretim kurumları

1- Türk Dünyası Kültür Merkezleri

Türk Dünyası Kültür Merkezleri yaygın eğitim kuruluşları olarak görev yaptığı gibi bulunduğu yerde halkla, özellikle yazarlar, ilim adamları ve yayıncılarla Türkiye arasında köprü kurarlar. Bunlara dönük Türkiye Türkçesi kursları açarlar. Merkez müdürümüz yönetiminde sosyal ve kültürel faaliyetler icra ederler. İftar yemekleri, bayram yemekleri, bizim ve mahallin milli bayramlarının kutlanması, Türk dünyası büyüklerinin anma törenlerinin gerçekleştirilmesi, san'at ve eliş sergilerinin açılması, Türk folklor çalışmaları, Türk sazının öğretilmesi, Nevruz kutlamaları... gibi çok yönlü ve çeşitli faaliyetler bunlara örnektir. Ayrıca Vakıfla o ülke arasındaki münasebetleri de merkezlerimiz düzenler. Mesela Vakfın misafiri olarak gelecek olanlar önce merkeze müracaat ederler. Her yıl yapılan Türk dünyası çocuk şölenine gelecek gurupları tespit ederler ve formalitelerini yerine getirirler. Öğretmenlere nezaret ederler, birlikte çalışmalar yaparak onları ders dışında değerlendirirler. Ülke çapında yarışmalar düzenleyerek kazananları mükafatlandırır. Okulların başarılı öğrencilerinden guruplar oluşturarak bunların Türkiye'de Vakfın imkânlarıyla, mükafat olarak, tatil yapmasını sağlarlar.

Ayrı olarak, Türk Dünyası kültür merkezlerinin olmadığı yerlerde, okul müdürleri., dekan veya bölüm başkanları, merkez müdürü gibi harcamalarını kullanarak, bir merkezde yapılabilecek her faaliyeti kendi bünyelerinde icra etmek zorundadırlar. Müstakil Türk Dünyası Kültür Merkezleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TABLO:TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR MERKEZLERİ*

ÇUVAŞİSTAN	Çubuksarı Türk Dünyası Kültür Merkezi	Kuksumskaya caddesi 11 PTU N.18 Çubuksarı
TATARİSTAN	Tataristan Çallı Türk Dünyası Kültür Merkezi	Süyümbike Cad. Komp.51/02-B
TATARİSTAN	Tataristan Kazan Türk Dünyası Kültür Merkezi	Gaskar Kamal Cad. 80. Mektep Tataristan-Kazan
MAKEDONYA	Gostivar Türk Dünyası Matukat Kültür Merkezi	12.Noyamvri Cad. 37/A Gostivar-Makedonya
KOSOVA	Kosova Türk Dünyası Kültür Merkezi	Kosova Prizren Kasaboç, Türk Öğr. Derneği Prizren-Kosova
GAGAUZYERİ	Gagauzyeri Türk Dünyası Kültür Merkezi	Lenin Sokak 204 A Komrat-Gagauzyeri-Moldova
BULGARİSTAN	Bulgaristan Kırçalı Türk Dünyası Kültür Merkezi	Kırçalı PK.241 bulvar Bulgariye No.41 Kırçalı-Bulgaristan
HAKASYA	Hakas Türk Dünyası Kültür Merkezi	Şçetinkina Cad. N.23 Abakan-Hakasya

* Bunların dışında müstakil merkezlerimizin olmadığı yerlerde Vakfın liseleri, fakülteleri ve Türk Dili bölümleri aynı zamanda merkez görevi de görmektedirler.

2- Türk Dünyası Liseleri

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, bu konuda iki ayrı metot uygulamaktadır. Birinci şekilde, Türk Dünyası Bakü Atatürk Lisesinde olduğu gibi, bina dışında lise tamamıyla vakfa aittir. Tek yöneticisi tayin edilen müdürdür. Türkiye'den vakfın gönderdiği öğretmenlerin dışında mahallinden seçilecek öğretmenleri tespit ve tayin etmek, eğitimin gerektirdiği her türlü hukukî ve diğer muameleleri yürütmek müdürün görevidir. Şüphesiz bu yol oldukça pahalı bir yoldur fakat kontrolü tamamen Vakfın eline bırakan bir yoldur.

İkinci yol, anlaşma yapılan herhangi bir mahalli lisede, Türkiye'den müdür tayin etmekle beraber, bu müdür okulun Türkçe derslerinden sorumludur. Yeterli sayıda öğretmenle birlikte 9. sınıftan veya 6. sınıftan veya 11 yıllık liselerde bazen I. sınıftan itibaren Türkçe öğretmeye başlarlar. Bu yolla

okulda öğrenciler kayıtsız şartsız Türkçe öğrenmiş olurlar, Türkçe dışındaki derslere Vakfın müdürü karışmaz. Ancak umumi Türk Tarihi ve Din ve Ahlâk Bilgisi dersleri de Vakfın öğretmenleri tarafından verilir. Diğer dersler için okul Türkiye'den öğretmen isterse, Vakıf kendi imkânlarına göre, bunu da karşılamaya çalışır. Bu yol daha ucuz, fakat Vakfın maksadını gerçekleştirmede yeterli bir yoldur. Bu liseler, eğer Vakıf imkânları elverirse her zaman Bakü Atatürk Lisesinin statüsüne kavuşmaya hazırdırlar. Çünkü bu takdirde yerli öğretmenler de vakıftan maaş almaya başlayacaklar ve daha yüksek bir hayat standardına kavuşmuş olacaklardır. Aşağıda Vakfın liselerinin dökümü görülmektedir.

TABLO: TÜRK DÜNYASI LİSELERİ

Lisenin Adı	Ülke	Öğretim Üyesi	Öğrenci
1 -Türk Dünyası Bakü Atatürk Lisesi	Azerbaycan	Türkiye 10 Mahalli 24	400
2 -Türk Dünyası Kentav Atatürk Lisesi	Kazakistan	Türkiye 3 Mahalli 15	250
3 -Türk Dünyası Kazak Türk Lisesi (Kızılıorda)		Türkiye 3 Mahalli 15	285
4 Türk Dünyası Çallı Türk-Tatar Lisesi (No: 80) (Çallı)	Tataristan	Türkiye 3 Mahalli 20	295
5 -Türk Dünyası Çallı Türk-Tatar Lisesi (No: 21) (Çallı)		Türkiye 3 Mahalli 20	180
6 -Türk Dünyası Kazan Türk-Tatar Lisesi		Türkiye 3 Mahalli 20	250
TOPLAM		Mahalli 114 Türkiye 25	1660

3- Yüksek Öğretim

Vakfın üç çeşit yüksek öğretimi vardır:

a - **Çuvaşistan Çubuksarı'da "Tercümanlık ve Bilgisayar Meslek Yüksek Okulu.** Lise mezunları için, bir yıl Türkçe hazırlığı takiben bir yıl bilgisayar ve tercümanlık öğrenirler. Bu okulun maksadı Hıristiyan bir Türk topluluğu olan Çuvaşistan'la Türkiye arasında yazışmaları ve tercümeleri yapabilecek, sekreterlik hizmetlerini yürütebilecek, ara sınıf personelini hızla hazırlamaktır. Turizm, ticaret ve sınaî münasebetlerin kurulmasında ve devamında bu yüksek okuldan mezun öğrencilerimizin çok büyük rolü

olmaktadır. Bu yüksek okul bir meslek lisesinin bünyesinde kurulmuş ve Çuvaşistan devlet üniversitesinin himayesi altında bulunmaktadır.

TABLO: TÜRK DÜNYASI YÜKSEK OKULU

1	-Türk Dünyası Çubuksarı Meslek Okulu	Çuvaşistan	Türkiye 2	250
---	--------------------------------------	------------	-----------	-----

b - Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfının hiç bir yerde üniversitesi yoktur. Fakat üniversiteler bünyesinde Türk dili bölümleri açtırmış ve bu bölümlerdeki eğitimi her yönüyle yüklenmiştir. Bu bölümlerden bazıları Y.Ö.K. tarafından Türkiye'ye eşit sayılmış ve diplomaları eşdeğer muamelesi gören ve ÖSYM ile öğrenci yerleştirilen bölümler haline getirilmiştir. Bu yolla Vakıf gayesini en ucuz yoldan gerçekleştirmekte, Türkçe öğretmekte, Pedagoji üniversiteleri bünyesindeki Türk dili bölümlerinde Türkiye Türkçesi öğretmeni yetiştirmektedir.

TABLO: TÜRK DÜNYASI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMLERİ

1-	- Korkut Ata Üniversitesi Türk Dili Bölümü (Kızılorda)	Kazakistan	Türkiye 3	250
2-	- Abay Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü (Almatı)		Mahalli 10	
3-	- Kazan Humaniter Üniversitesi Türk Dili Bölümü	Tataristan	Türkiye 5	295
4-	-Kazan Pedagoji Enstitüsü Türk Dili Bölümü		Mahalli 10	
			Türkiye 3	180
5-	-Türk Dünyası Moğaçkale-Dağıstan Türk Dili Bölümü	Dağıstan	Türkiye 2	50
6-	Celalabad Devlet Üniversitesi Türk Dili Bölümü	Kırgızistan	Mahalli 10	150
	TOPLAM		Türkiye 19	1210
			mahalli 67	

c - Fakülteler: Vakıf önce Azerbaycan Halk Tasarrufatını İdare Etme Enstitüsü bünyesinde 1990 da İşletme enstitüsü açmış, daha sonra bu enstitüyü İşletme fakültesi haline dönüştürmüştür. Benzeri bir fakültede de Kırgızistan'ın Celalabat şehrinde kurulmuştur. Bu fakülte de Kommersiya Enstitüsü bünyesinde kurulmuştur. Ağır baskılar sonucu bu fakülte iki bölümlü bir fakülteye dönüştürülmüş, işletme bölümü yanında uluslararası ilişkiler bölümü de böylece eğitime açılmıştır.

Fakültelerimizden birincisinde, Bakü'de, uygulanan metot dekan bizden olmakla birlikte ve bütün yerli öğretim üyelerine de Vakıf tarafından maaş verildiği halde yetkiler ve kontrol tamamen enstitü rektörlüğü üzerinde kalmıştır. Bu enstitünün lağvından sonra fakültemiz Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Halen bu üniversite ile Vakıf arasında yeni anlaşma hazırlıkları yapılmakta, tam bir TÜRKİYE fakültesi haline dönüştürülmesi imkanları aranmaktadır.

Kırgızistan'da mevcut fakültemiz, tıpkı Türk dünyası Bakü Atatürk Lisesi'nde olduğu gibi, bütünüyle Vakfın kontrolündedir. Türkiye'den gönderilen öğretim üyelerinin dışında mahalli öğretim üyelerinin seçimi ve tayini, her çeşit hukukî ve diğer eğitim faaliyetlerinin yapılması ve mes'uliyeti, Vakfın tayin ettiği dekanın omuzundadır.

Her iki fakülte, YÖK tarafından Türkiye'deki eğitime eşdeğer kabul edilmiş ve diploma denkliğiyle teçhiz edilmişlerdir. Celalabat'ta 15'er öğrenci, Bakü'de ise 30 öğrenci ÖSYM ile seçilip yerleştirilmektedir.

TABLO: TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTELERİ

Fakülteler	Ülke	Öğretim Üyesi	Öğrenci
1 - Türk Dünyası İşletme Fakültesi (Celalabad) - İşletme Bölümü - Uluslararası İlişkiler Bölümü	Kırgızistan	Türkiye 18 Mahalli 24	180 205
2 -Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi	Azerbaycan	Türkiye 3+7 Mahalli 31	480
TOPLAM		Türkiye 28 Mahalli 55	865

II- TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI'NIN EĞİTİM KURUMLARININ BELLİ BAŞLI ÖZELLİKLERİ

1990'dan beri Türk dünyasında Vakıfça yürütülen eğitimin bazı özelliklerini belirtmeye çalışmakta yarar vardır.

1- Bu kurumlar, kuruldukları ülkelerin insan gücü açıklarını kapamaya yönelmişlerdir. Sosyal talebe itibar edilerek açılmamış, Türkiye'nin bundan gördüğü zararı dikkate alıp eğitimi insan gücü ihtiyaçlarına paralel olarak planlanmışlardır. Mesela bu ülkelerde sosyal talep İngilizce eğitime doğrudur. Özellikle komünizmin yarattığı zengin ve güçlü "yeni sınıf" bu tarz eğitimi

tercih etmektedir. Bu şiddetli talebe Vakıf boyun eğmemiş, Türk dünyasının bugünkü sömürülen, soyulan, horlanan ve fakir bırakılmış olan toplumlar olmasının sebebini kasıtlı bölmelerde, parçalamalarda aramış ve onları tekrar birleştirecek bir tek alfabenin, bir tek yazı dilinin yaratılmasını en büyük ihtiyaç kabul etmiş ve bu ihtiyacı bütün gücüyle karşılamaya yönelmiştir.

2- Bu seçimin ve pedagoji kanunlarının zaruri bir sonucu olarak eğitim dilini kayıtsız şartsız Türkçe yapmış ve Türkçe'yi mümkün olduğu kadar yaygın-laştırabilmek, Rusça'nın yerine geçecek müşterek bir dil haline getirebilmek için imkânlarını en verimli şekilde kullanmaya yönelmiştir. Bu sebeble ağır bina kiralar veya yatırımlarına asla para ayırmamış, binaların cari harcamalarından telefon dışında her yerde uzak kalmış ve çok az parayla daha çok Türkçe öğretme, en iyi şekilde Türkçe öğretme yolunu seçmiştir.

3- Yüksek öğretimde, Türkçe'nin dışında, eğitimin ülkenin yeni insan gücü açığını karşılayacak dallarda yapılması tercih edilmiştir. İşletme fakültelerinin açılması ve Çuvaşistan'da olduğu gibi bilgisayar ve tercümanlık yüksek okulu kurulması bu gayeye bağlıdır. Bu ülkelerde matematik, fizik, kimya, biyoloji .. eğitimi yapacak bölümleri olan fakülte veya üniversitelerin kurulmasının hiç bir zaman ekonomik ve insan gücü ihtiyaçlarına paralel bulunmaması bir yana bunların "tereciye tere satmak" manası taşıyacağı da açıktır.

4- Vakfın eğitim kurumlarının "hissi sebeplerle" uygun olmayan yerlerde açılmasına asla gidilmemiştir. Sovyetlerin kasten küçük ve güdük bıraktığı Türkistan şehrinde hislere mağlup olup lise kurulmasına müsaade edilmemiştir. Nüfus potansiyeli müsait, götürülecek hizmetin bütünüyle Türklere yarayacağı bölgeler seçilmiştir. Kentav, Celalabad, Çalli, Arça bunlara misal teşkil eder.

5- Türk Dünyası Araştırmaları Vakfının nerede ve hangi seviyede olursa olsun bütün eğitimi bölge öğrencilerine kayıtsız şartsız parasızdır. Ancak Bakü Atatürk lisesinde Türkiye'li öğrencilerden sembolik olarak para alınır. Muadeleti olan yüksek öğretimi de ise bursla yerleştirilenlerin dışında ÖSYM ile yerleştirilen T.C. vatandaşlarından kılavuzda yazılı ve gerçekten Türkiye'deki bir özel ilkokulun uyguladığı fiyatın bile 1 / 8 ünden az sembolik bir para alınır.

6- Türk Dünyası Araştırmaları Vakfının eğitimi mümkün olduğu kadar Türkiye'deki eğitime paralel hale getirilmiştir. Diploma denkliği tanınmış olan bölüm ve fakültelerde ders programları zaten İstanbul Üniversitesi'nin ilgili

bölümlerinin tıpatıp aynıdır. İlave olarak, bunların yüksek öğrenim olmasına rağmen hepsinde T.C. vatandaşları için İnkılap tarihi, bölge vatandaşları için ise umumi Türk kültürü dersleri mecburi tutulmuştur. İnkılap tarihi dersleri, CHP nin parti programı olmaktan çıkarılmış. Atatürk'ün birinci ilkesinin bütün Türkler için kayıtsız şartsız istiklâl olduğu, ikinci ilkesinin başarının şartı olarak her Türk çocuğunun Türk kültürünün değerleriyle mücehhez, mukadesatına (vatan, kaynak, ata ruhu) saygılı olmak mecburiyetinde olduğu esas alınmıştır. Umumi Türk Kültürü dersi ile ise, dilde fikir de işte birlik ilkeleri aşılınmaya, Türkçe geliştirilmeye, Türklük ve tarih şuuru verilmeye çalışılmaktadır.

7. Seviyesi ne olursa olsun eğitim kurumlarının halk ve devletle işbirliğine ve sıcak münasebetler kurulmasına imkân verecek şekilde teşkilatlanması esas alınmıştır. Merkezlerimizin olmadığı yerlerde bu işi hise müdürleri, dekanlar ve bölüm başkanları yüklenmektedir. Bunun için her yerde saz öğretimi yapılmaktadır. Türk folkloru öğretilmektedir. Gezici öğretmenlerle bu eğitim birkaç bölgeyi içine alacak şekilde planlanabilmektedir.

8- Eğitim kurumlarımızda öğrencilere okul forması, spor kıyafeti ve malzemesi, ders kitapları parasız verilmektedir. İlkokul olan yerlerde öğrencilere bir bardak parasız süt içirilmektedir.

9- Okulların telefon ahizelerinden bilgisayarlarına kadar her çeşit makina ve teçhizatları, ders araç ve gereçleri vakıf tarafından karşılanmaktadır.

10- İmkân bulunabilen yerlerde, Vakfın adının olduğu gibi eğitim kurumlarının adının başında yer alan "Türk Dünyası" kavramına uygun olarak, Türk dünyasının her yerinden öğrenciler getirip bir arada okutmaya gayret edilmektedir.

Kırgızistan'ın Celalabad şehrinde bu imkân bütün genişliğiyle vardır. Bu sebeble Yakutistan'dan Makedonya'ya kadar her Türk topluluğundan öğrenciler bu fakültemizin bölümlerinde beraber eğitim görmektedirler. 2002 yılında 120 kadar öğrenci Türkiye ve Kırgızistan'ın dışından getirilmiştir. Bu öğrenciler,

a- Türk dünyasındaki Vakıf liselerinin başarılı öğrencileridir.

b- Merkezlerimiz tarafından seçilmiş başarılı fakat yetim veya fakir öğrencilerdir. Bu öğrencilerin hepsi "parasız yatılı" okurlar. Kızlar için "Türk Dünyası Atatürk kız yurdu" vakıf tarafından açılmış ve teçhiz edilmiştir. Erkek öğrencilere de benzeri yurt yapılmıştır. Bu öğrencilerin hepsine ayrıca burs verilir. Okul harçları da Vakıfça ödenir. Bütün Türkler burada beraber

yaşayacak, eğitim görerek, oynayarak ebediyen dost olmakta ve ülkelerine döndükleri zaman aldıkları görev ne olursa olsun birbirleriyle temaslarını sürdürmektedirler.

11- Bu vakfın gerçekleştirdiği öğretimin en önemli özelliği ise en ucuza en kaliteli ve verimli eğitimi gerçekleştirmekte oluşudur. Bunun için ilkökul öğretmeni ile fakülte dekanı arasında en küçük bir ücret farkına meydan verilmemektedir, herkese eşit ücret daha doğrusu "harçlık" ödenmektedir. Çünkü bu işin maaşla yapılması mümkün bir iş olarak görülmesi yanlış mütelaa edilmektedir. Öğretmen ve öğretim üyeleri Türk dünyasına para için değil hizmet için gideceklerden seçilmeye çalışılmakta, kurum rüyasını görenlere yol verilmektedir. Alperenlik dışında her hangi bir davranış sergileyenler, ticarete yeltenenler... derhal geri çekilmektedir.

C- YURT DIŞI EĞİTİM MALİYETİ VE SONUÇ

Türkiye yurtdışında yürüttüğü eğitime önemli bir kaynak ayırmaktadır. ~~Bu kaynağın genel toplamını bilmemize imkan yoktur. Çünkü ticari kuruluşların hesaplarını bilmiyoruz.~~ Devletin hesapları ise bütçe ile sınırlı olarak bilgimiz içinde yer alabilir. Görevlendirilen öğretmenlere Türkiye'de maaş ödendiği ve yüksek öğretim ve liselerde farklı özlük hakları tatbikatı olduğu için bu konuda sahit tahliller yapmak zordur.

Burada en kolay yapılabilecek husus, devlet ile Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın rakamlarını değerlendirmektir.

Azerbaycan'da mevcut liselerin bilinen rakamları şöyledir.

	ÖĞRENCİ			ÖĞRETMEN		TOPL.	\$
	Mahalli	T.C.	Toplam	T.C.	Mah.		
Anadolu Lisesi	269	19	288	26	13	39	390.463
Atatürk Lisesi	340	60	400	10	24	34	109.000

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, Yıllar İtibariyle Türk Cumhuriyetlerine 3418 sayılı kanunun 39/b maddesinden ve genel bütçeden gönderilen ödenekler ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın kayıtları

Bu rakamlar içinde öğretmen dışında Milli Eğitim Bakanlığının başka görevlerinin de bulunabileceğini düşünerek Bakanlığın ve Vakfın ödediği aylıklar ve öğretmen sayısı dikkate alınmak suretiyle bir aylık maaş maliyetleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Bir aylık maaş tutarı	
ANADOLU LİSESİ	26.000 \$
TÜRK DÜNYASI ATATÜRK LİSESİ	4.000 \$

Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerine ülkemizde aldıkları maaşlarına ilaveten 1000 \$, müdür yardımcılarında 1050 \$, müdürlerine 1100 \$ ödemektedir. Vakıf ise hiçbir ayırım yapmadan herkese 400 \$ ödemektedir. Maaşlar bakımından konu ele alındığı takdirde TİKA'nın harcırahlı elemanlarına 2400-3000 \$, kısıtlı harcırahlı öğretim elemanlarına ise 1500 \$ ödemekte olduğu tespit edilmiştir. Üniversitelerimizde ise maaşlar 900 \$ -2400 \$ arasında değişmektedir. Görüldüğü gibi çok farklı maaşlar ödenmesinin gerekçesini bulmak mümkün değildir. Bunların yanında bir kültür ateşesine devletimizin 5000 \$ aylık ödediğini de burada kayıt etmek gerekmektedir.

Aşağıda Atatürk Lisesi'nin maliyet hesabı bir cetvel halinde verilmiştir. Bu rakamlar 2001-2002 Ders Yılı için hesaplanmıştır.

AZERBAJCAN BAKÜ TÜRK DÜNYASI ATATÜRK LİSESİ MALİYET HESABI

1- Öğretmenler	Harcama kalemi	Toplam \$
A-Türkiye'den gönderilen öğretmenler	Maaşlar = 10kişi x 10 ay x 400 \$	40.000
B- Mahalli Öğretmenler	Maaşlar = 33 kişi x 10 ay x muhtelif	25.000
C- Evler	10ev x 12ay x 200 \$	21.600
D- Eş ve çocukların biletleri	13kişi x 400 \$	5.200
2. Bina Onarım ve Bakım	Muhtelif	4.000
3. Ders araç ve gereçleri	A-Bilgisayarlar ve sarf malzemeleri	8.000
	B-Kitap ve kırtasiye	4.000
	C-Okul formaları	1.000
4.Sosyal ve Kültürel Araçlar	A- Spor Malzemeleri	500
	B-Folklor Malzemeleri	500
5. Burslar	Lisemizdeki yoksul öğrencilere 40 x10 \$ x9 ay	3.600
TOPLAM		113.400

Kaynak: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı kayıtları ve hesapları

Üniversitelerin Türkiye'ye maliyetini de bütçe rakamlarına göre hesaplamak mümkündür. Bütçe rakamlarına göre iki devlet üniversitemizin aldıkları paralar şöyledir.

Trilyon TL			
	2000 Yılı	2001 Yılı	2002 Yılı
Yesevi Üniversitesi	17.0	18.0	20.0
Manas Üniversitesi	5.5	3.0	16.0

Dolar olarak değerlendirdiği takdirde Yesevi Üniversitesine bütçeden ayırdığımız kaynak 26 milyon dolara tekabül etmektedir (2000 yılı) Bu rakam lise olarak değerlendirilirse Bakü'deki büyüklükte 81 Anadolu Lisesine veya 240 Türk Dünyası Atatürk Lisesi'ne tekabül eder.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın Celalabad'daki iki bölümlü Türk Dünyası İşletme Fakültesi'nin harcama kalemleri de aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir.

Bu cetveldeki rakamlar 2 bölümlü 385 mevcudu olan ve 100'den fazla genci parasız yatılı olarak okutan bir fakültenin bir yıllık maliyetinin 154.200 dolar olduğunu göstermektedir. Devletin bir üniversitesinin rakamlarıyla, eğer gaye Türkiye Türkçesiyle kardeşlerimizin insan gücü ihtiyacını karşılayacak eğitim yapmak ise, 180 benzeri fakülte faaliyete geçirilebilir.

**KIRGIZİSTAN CELALABAD
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
İŞLETME VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER BÖLÜMLERİ MALİYET HESABI**

1-Öğretim üyesi	Maaşlar= Kişi x ay x aylık	Toplam \$
A-Türkçe Dersleri	Maaşlar = 5 kişi x 9 x 400	18.000
B-İhtisas Dersleri	12 x 9 x 400	43.200
C-Mahalli öğretim üyeleri	Muhtelif sayıda öğretmene muhtelif ders saatleri bedeli	22.000
D- Yol paraları ve evler	Eş ve çocuklar dahil yol biletleri ve ev kiralari	14.500
2.Bina Bakım ve Onarım	A-Dershaneler, Odalar, Salonlar	10.000
	B-Türk Dünyası Atatürk Kız Yurdu	5.000
	C-Türk Dünyası Atatürk Erk. Yurdu	10.000
3.Ders Araç ve Gereçleri	A-Bilgisayarlar ve Sarf Malzemeleri	8.000
	B-Kitaplar	4.000
4. Sosyo Kültürel Araçlar	A-Spor Malzemeleri	500
	B-Folklor Malzemeleri	1.000
5. Burslar	Türkiye dışından fakültemizde okuyan 100 ögr. x 20 \$ x 9*	18.000
TOPLAM		154.200

Kaynak: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı kayıtları ve hesapları

* Bu iki bölümde, Makedonya'dan Yakutistan'a kadar bütün Türk devlet ve topluluklarından getirdiğimiz (son rakam) 120 öğrenci harçlar dahil, bütün masrafları vakfımıza ait olmak üzere parasız yatılı olarak vakfımızca okutulmaktadır. Türkçe bilmeyenler için Türkiye Türkçesi hazırlık sınıflarımız mevcuttur.

Kırgızistan'da faaliyet gösteren Amerikan misyonerlerinin köylerde çalışmak kaydıyla ayda 200 \$ maaş aldıkları bir gerçektir. Amerika bu ülkelerin hiçbirisinde üniversite açmamıştır. Ancak pek çok yerde yayınlanan haberlere göre Kazakistan'a 2500 barış gönüllüsü göndermiştir. Türkiye şu hesabı da yapabilir. Bir Yesevi Üniversitesi yerine ayda 500 \$ maaş vermek suretiyle en az dört bin öğretmen gönderebilir.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin yurtdışı eğitim harcamaları sağlam esaslara dayanmamakta, Türkiye'nin menfaatlerini azamileştirecek bir program çerçevesinde yürütülmemekte ve harcanan paranın verimliliği son derece düşük bulunmaktadır.

Türkiye, yeni bir yurt dışı eğitim politikası tesbit etme mecburiyetiyle karşı karşıyadır.